

INFORMACJE

ANNA PABICH

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Poznaniu

ZATRUDNIENIE W OŚRODKACH DORADZTWA ROLNICZEGO W 2015 ROKU

Nadesłany: 30.11.2015 Zaakceptowany do druku: 17.12.2015

Jednostkami doradztwa rolniczego w myśl Ustawy z dnia 22 października 2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego są:

- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi, z Oddziałami w Krakowie, Poznaniu i Radomiu,
- 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR) podległych właściwemu zarządowi województwa.

Zadaniem Centrum Doradztwa i ośrodków wojewódzkich jest prowadzenie doradztwa rolniczego obejmującego działania w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych oraz wiejskiego gospodarstwa domowego, mające na celu poprawę poziomu dochodów rolniczych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, a także podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich.

Realizacja zadań poszczególnych ośrodków doradztwa rolniczego na terytorium całego kraju, odbywa się poprzez struktury organizacyjne i regulaminy ustalone przez dyrektora i zatwierdzone przez właściwy miejscowo zarząd województwa.

Centrum Doradztwa Rolniczego prowadzi analizy zatrudnienia w ODR od ponad dwudziestu lat. Celem tych analiz było monitorowanie zmian, i ich wpływ na organizację i stan zatrudnienia w jednostkach doradczych.

Podstawą tej analizy były odpowiedzi ankietowe otrzymane w końcu czerwca 2015 roku, ze wszystkich (16) ośrodków doradztwa rolniczego. W artykule uzu-

pełniono również wyniki analiz przeprowadzonych w podobnym zakresie w latach wcześniejszych.

W jednostkach doradztwa rolniczego, w połowie 2015 roku zatrudnionych było prawie 4400 osób, w tym niespełna 200 osób to pracownicy Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i Oddziałów Centrum (tabela 1).

Tabela 1

Zatrudnienie w jednostkach doradztwa rolniczego – stan na 30 czerwca 2015 roku

Jednostka doradcza	Liczba osób
Centrum Doradztwa Rolniczego	183
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego	4 202
Ogółem	4 385

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR i CDR.

Ze względu na odmienną strukturę organizacyjną i zadania realizowane przez Centrum Doradztwa Rolniczego, dalsza część analizy dotyczyć będzie tylko wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego.

Informacje o zatrudnieniu w ośrodkach doradztwa rolniczego, gromadzone w Centrum Doradztwa Rolniczego i publikowane w „Zagadnieniach Doradztwa Rolniczego” sięgają początku lat dziewięćdziesiątych [Pabich 1998, 2003, 2005, 2007, 2010, 2012]. W ciągu kilkunastu lat analizy zmian można zauważyć nieznaczną tendencję spadkową liczby zatrudnionych w ośrodkach doradztwa rolniczego. Po roku 2003 zatrudnienie osiąga pewną stabilizację i wynosi od ok. 5 300 do 5 400 osób (tabela 2).

Tabela 2

Zatrudnienie w ośrodkach doradztwa rolniczego w latach 1992-2015 (liczba osób)

Rok	Ogółem zatrudnionych	w tym: kadra kierownicza i doradcza
1992	5 846	4 579
1996	5 700	4 700
1998	5 630	4 620
2003	5 315	4 362
2005	5 426	4 510
2007	5 354	4 410
2010	4 603	3 777
2012	4 490	3 772
2015	4 202	3 549

Źródło: Opracowanie własne [Pabich 1998, 2001, 2003, 2005, 2007, 2010, 2012].

Znaczny spadek zatrudnienia (ok.14 %) ma miejsce w okresie od połowy 2007 do 2010 roku i dotyczy wszystkich wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego. Po roku 2010 liczba zatrudnionych ogółem wykazuje stałą tendencję spadkową. W latach 1992 – 2015 liczba zatrudnionych ogółem zmniejszyła się o ponad 1600 osób, w tym w przypadku kadry kierowniczej i doradczej o ponad 1000 osób. Tempo spadku zatrudnienia jest większe wśród kadry kierowniczej i doradczej i wynosi średnio w roku w latach 2012-2015 ok. 76 osób rocznie (tabela 3).

Tabela 3

Średnioroczny spadek zatrudnienia w ośrodkach doradztwa rolniczego (liczba osób)

Lata	Ogółem zatrudnionych	w tym: kadra kierownicza i doradcza
1992 - 2015	71	44
2010 - 2015	80	46
2012 - 2015	96	74

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych ODR.

W okresie tym zmalała również liczba gospodarstw. Według danych GUS w 2014 roku było 1 381 645 gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha posiadających grunty. („Liczba gospodarstw posiadających grunty” – GUS Użytkowanie gruntów i struktura zasiewów w 2014 roku).

Podział administracyjny kraju na województwa różnej wielkości, o różnym poziomie rozwoju rolnictwa i rozdrobnieniu gospodarstw ma odzwierciedlenie w liczbie zatrudnionych i liczbie terenowych zespołów doradczych. W najmniejszym ośrodku (opolski) zatrudnionych jest 121 osób, największy (mazowiecki) liczy 561 zatrudnionych. W poszczególnych przedziałach liczbowych, wg liczby zatrudnienia, mieszczą się:

- do 200 osób – Łosiów, Kalsk, Częstochowa, Olsztyn, Barzkowice
- 201 do 300 osób – Modliszewice, Gdańsk, Karniowice Szepietowo, Minikowo, Bratoszewice, Wrocław
- 301 do 400 osób – Boguchwała, Końskowola
- powyżej 401 osób – Poznań, Warszawa.

W strukturze ośrodków, dziewięć posiada trójstopniową organizację: centrala – oddział - zespół doradczy, i nie ma to związku z liczbą zatrudnionych. W pozostałych województwach: dolnośląskie, lubelskie, małopolskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie i wielkopolskie, występuje dwustopniowa organizacja: centrala - zespół doradczy. Uproszczoną strukturę organizacyjną w tym roku wykazał Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

Bezpośredni związek z wielkością województwa i liczbą zatrudnionych ma liczba terenowych zespołów doradczych. W sumie jest ich obecnie 311, o jeden więcej niż w roku 2012, w związku ze zmianą struktury organizacyjnej w Końskowoli. Dwa najmniejsze ośrodki w Łosiu i Kalsku mają ich po 11, zaś największe w Poznaniu i Warszawie, odpowiednio po 31 i 37 zespołów doradczych w terenie.

Zatrudnionych w ośrodku doradztwa rolniczego można ująć w trzech grupach (tabela 4):

- kadra kierownicza: dyrektor, z-cy dyrektora, dyrektorzy oddziałów, kierownicy komórek organizacyjnych (działów), zespołów doradczych w powiatach, centrów (np. ogrodniczych, wystawienniczych), zespołów i sekcji,
- specjaliści i doradcy centrali i terenowych zespołów doradczych,
- pozostali: pracownicy działów administracyjno-gospodarczych, księgowości, kadr i organizacji pracy, stanowisk BHP, obsługi prawnej, audytu wewnętrznego itp.

Tabela 4

Zatrudnienie w ośrodkach doradztwa rolniczego wg grup stanowisk w 2015 roku

Grupy stanowisk	Liczba osób
Kadra kierownicza	565
Specjaliści i doradcy Centrali	753
Specjaliści i doradcy TZD	2 231
Pozostali	653
Ogółem	4 202

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

Specjaliści i doradcy Centrali i Powiatowych Zespołów Doradczych (PZD), stanowią ponad 70% ogółu zatrudnionych. Na przestrzeni lat procentowy udział tej grupy w stosunku do ogółu nie zmienia się (tabela 5).

Do roku 2007 liczba doradców i specjalistów była dość stabilna i kształtowała się na poziomie 3900 do 4000 osób. Znaczny spadek zatrudnienia w tej grupie do ok. 3200 osób, miał miejsce w roku 2010 i utrzymywał się na tym samym poziomie do 2012 roku. W bieżących zestawieniach liczba doradców i specjalistów wynosi poniżej 3000 osób.

W roku 2012 prawie 56% zatrudnionych stanowiły kobiety, w roku 2015 jest ich ponad 57%. Przewaga kobiet występuje w większości grup stanowisk poza kadrą kierowniczą, gdzie jest stosunek wyrównany po 50% (tabela 6). Najwięcej

kobiet (61%) zatrudnionych jest w centrali ośrodka. Zawód doradcy rolniczego powoli feminizuje się, głównie w centralach ośrodków, zlokalizowanych na ogół w większych miejscowościach. W terenie liczba kobiet przeważa, ale stan ten utrzymuje się na podobnym poziomie jak w 2012 roku i wynosi ok. 58%.

Tabela 5

**Zatrudnienie w ośrodkach doradztwa rolniczego w latach 2003-2015
wg grup stanowisk (funkcji)**

Stanowisko (funkcja)	Zatrudnienie w latach (liczba osób)					
	2003	2005	2007	2010	2012	2015
Kadra kierownicza	322*	601	520	585	570	565
Specjaliści i doradcy	4 040	3 909	3 890	3 192	3 202	2 984
Pozostali	953	916	944	826	718	653
Ogółem	5 315	5 426	5 354	4 603	4 490	4 202

*bez kierowników terenowych zespołów doradczych, uwzględniono w grupie specjaliści i doradcy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

Tabela 6

**Procentowy udział kobiet i mężczyzn zatrudnionych w ośrodkach
doradztwa rolniczego w 2015 roku wg grup stanowisk**

Stanowisko (funkcja)	Liczba osób	Procentowy udział	
		Kobiet	Mężczyzn
Kadra kierownicza	565	50	50
Specjaliści i doradcy centrali	753	61	39
Doradcy terenowych zespołów doradczych	2 231	58	42
Ogółem	3 549	x	x

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

W działach przedsiębiorczości i WGD oraz metodyki doradztwa i szkoleń kobiety stanowią odpowiednio 79 i 77%. Największy udział mężczyzn (78%) występuje w dziale zastosowań teleinformatyki.

Ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego z 2004 roku i jej rozporządzenia wyznaczały ogólne ramy funkcjonowania doradztwa i próby ujednoczenia struktury organizacyjnej ośrodków. Obecnie szczegółową strukturę organizacyjną komórek organizacyjnych ośrodka doradztwa oraz zakres ich zadań określa regulamin organizacyjny ustalony przez dyrektora i zatwierdzony przez właściwy miejscowo zarząd województwa. Komórki organizacyjne funkcjonujące w ośrodku doradztwa przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7

Specjaliści i doradcy centrali ośrodków doradztwa rolniczego wg działów i wykształcenia w 2015 roku, (liczba osób)

Dział	Wykształcenie		Ogółem
	średnie	wyższe	
Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa	21	228	249
Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki	6	117	123
Ekonomiki	5	97	102
Rozwoju Obszarów Wiejskich	0	41	41
Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw	30	113	143
Wydawnictw	4	17	21
Zastosowań Teleinformatyki	10	41	51
pozostałe	2	21	23
Ogółem	78	675	753

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

W praktyce w strukturze organizacyjnej ośrodków doradztwa rolniczego można zauważyć pewne różnice. Odstępstwa najczęściej dotyczą większej liczby działów i innych zakresów działania. Najczęściej dotyczy to: Działu Metodyki Doradztwa i wyłączenia z niego wydawnictw w Dział Informacji i Wydawnictw, utworzenia samodzielnego Działu Rozwoju Obszarów Wiejskich, WGD i Ekologii i Ochrony Środowiska. W działach najczęściej występują stanowiska ds., rzadziej zespoły i sekcje.

Dział Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa, największy w strukturze działowej ośrodka (249 osób). W jego obrębie, w trzech ośrodkach, utworzono sekcje np. technologii produkcji rolnej, rolnictwa ekologicznego, ochrony środowiska i cross compliance. W pozostałych funkcjonują stanowiska ds. Liczba osób w dziale w poszczególnych ośrodkach w dziale od kilku (6) do kilkudziesięciu (41) świadczy o dużej specjalizacji świadczonych usług. Nowe stanowiska dotyczą odnawialnych źródeł energii, standardów jakościowych i w większym stopniu programów rolnośrodowiskowych. Do tego Działu przyporządkowane są laboratoria (6 ośrodków) i pola doświadczalne (6 ośrodków).

Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki, często rozszerzony o Rozwój Obszarów Wiejskich lub bez WGD, funkcjonującego jako samodzielny Dział. W dwóch przypadkach utworzono sekcje,

w pozostałych występują stanowiska ds. Nowe stanowiska dotyczą: aktywizacji środowiska, aktywizacji społeczno-zawodowej, porad prawnych, dziedzictwa kulturowego, projektów krajowych i zagranicznych.

Dział Ekonomiki, bardziej jednolity w strukturze, czasami uzupełniony w nazwie o przedsiębiorczość. Z aktualnych obszarów działania można wymienić: ubezpieczenia w rolnictwie i bankowość, restrukturyzując gospodarstw i podatki. W ślad za tym utworzono odpowiadające tym obszarom stanowiska ds.

Dział Zastosowań Teleinformatyki, liczący ponad 50 osób, nie występuje w strukturze wszystkich ośrodków, a zatrudnione osoby zajmują się administracją sieci, informatyką i sekcją FADN.

Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw, jeden z podstawowych działów w strukturze ośrodka, w tym zakresie działania występuje w 12 województwach. W trzech województwach występuje jako Dział Metodyki Doradztwa i Szkoleń, w jednym pod nazwą Dział Edukacji i Informacji. W tych przypadkach informacja i wydawnictwa związane z działalnością poligraficzną funkcjonują jako odrębne Działy.

W strukturze organizacyjnej ośrodków doradztwa rolniczego funkcjonują również zespoły. Określane jako rejonowy lub terenowy zespół doradców, działają najczęściej w granicach powiatu. Jest ich obecnie 311, najwięcej w województwie mazowieckim i wielkopolskim, odpowiednio 37 i 31, najmniej w lubuskim i opolskim po 11. Największe ośrodki zatrudniają po ok. 300 doradców w terenie, najmniejsze ok. 60 osób. Terenowy Zespół Doradztwa stanowią najczęściej kierownik i doradcy (rolniczy, ogólnorolni, rolni, produkcji i ekonomiki), taki podział wykazano w 6 ośrodkach. W pozostałych występuje specjalizacja doradców (tabela 8).

Największą grupę (70%) wśród doradców terenowych zespołów doradczych stanowią doradcy ogólnorolni. Pozostałe specjalności są najczęściej odwzorowaniem struktury centrali.

Kadra kierownicza i doradcza zatrudniona w ośrodkach doradztwa rolniczego w większości, ponad 88%, posiada wykształcenie wyższe (tabela 9).

Najwięcej osób z wyższym wykształceniem (98%) występuje wśród kadry kierowniczej, nieco mniej (89%) wśród kadry doradczej centrali, a 84% wśród doradców terenowych zespołów doradczych.

Generalnie od momentu prowadzenia analiz dotyczących zatrudnienia i wykształcenia kadry doradczej, rośnie udział pracowników z wykształceniem wyższym, osiągając w 2015 roku najwyższy poziom (tabela 10).

Tabela 8

Struktura grup stanowisk i wykształcenie doradców terenowych zespołów doradczych w 2015 roku (liczba osób)

Grupy stanowisk	Wykształcenie		Ogółem
	średnie	wyższe	
Doradcy, (doradcy ogólnorolni, rolni, rolniczy produkcji i ekonomiki)	256	1 317	1 573
Produkcji roślinnej	20	108	128
Produkcji zwierzęcej	12	102	114
Ogrodnictwa	1	16	17
WGD i przedsiębiorczości, agroturystyki, produktu regionalnego	26	78	104
Ekonomiki i PROW	7	87	94
Ekologii i ochrony środowiska	1	71	72
Przedsiębiorczości, programów i projektów, Rozwoju Obszarów Wiejskich,	1	39	40
Szkolenia, reorientacji zawodowej, zabezpieczenia funkcji zespołu	14	29	43
Pracownicy administracyjni, doświadczaństwo	20	26	46
Ogółem	358	1 873	2 231

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

Tabela 9

Wykształcenie kadry kierowniczej, specjalistów i doradców ośrodków doradztwa rolniczego w 2015 r.

Komórka organizacyjna	Liczba osób	Wykształcenie	
		Średnie (liczba osób)	Wyższe (liczba osób)
Kadra kierownicza (w tym kierownicy PZD)	565	10	555
Specjaliści i doradcy centrali	753	78	675
Specjaliści i doradcy terenowych zespołów doradczych	2 231	358	1 873
Ogółem	3 549	446	3 103

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

Tabela 10

Wykształcenie specjalistów i doradców ośrodków doradztwa rolniczego (bez kadry kierowniczej), w latach 2001-2015

Lata	Liczba osób	Wykształcenie (w %)	
		średnie	wyższe
2001	3 339	31	69
2003	4 040	30	70
2005	3 909	27	73
2007	3 890	24	76
2010	3 192	20	80
2012	3 202	17	83
2015	2 984	15	85

Źródło: Opracowanie własne

[Pabich 2001, 2003, 2005, 2007, 2010, 2012, 2015] na podstawie danych ODR.

Od roku 2001 liczba specjalistów i doradców wykazuje tendencję spadkową, wzrasta natomiast poziom ich wykształcenia.

W roku 2015 po raz pierwszy w naszych ankietach zapytaliśmy o wiek kadry doradczej. Zebrane informacje dotyczyły kategorii do 30 lat, pośredniej 31-50 i powyżej 50 lat (tabela 11).

Tabela 11

Kadra kierownicza i doradcza ośrodków doradztwa rolniczego wg wieku w 2015 roku

Komórka organizacyjna	Liczba osób	Przedziały wiekowe		
		do 30 lat (w %)	31-50 lat (w %)	powyżej 51 lat (w %)
Kadra kierownicza, specjaliści i doradcy centrali i oddziałów	1 007	8	42	50
Kierownicy, specjaliści i doradcy terenowych zespołów doradczych	2 542	6	41	53
Ogółem	3 549	6,5	41	52,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ODR.

Ponad połowa (52,5%) kadry kierowniczej i doradczej jest w wieku powyżej 51 lat. Z tych kadr nieco więcej osób w tym przedziale wiekowym (53 %) jest wśród kierowników i doradców terenowych zespołów doradczych. Najmniej (6%) młodych osób do 30 lat, zatrudnionych jest w terenowych zespołach doradczych.

W poszczególnych ośrodkach doradztwa rolniczego największy odsetek (9 do 11%) osób młodych do lat 30 zatrudnionych jest w opolskim, śląskim, kujawsko-

-pomorskim i mazowieckim. Odpowiednio największy odsetek (62 do 72%) osób powyżej 51 roku życia występuje w województwie podkarpackim, małopolskim i lubuskim.

W posumowaniu można stwierdzić, że zmiany w doradztwie na przestrzeni kilkunastu lat dotyczą zmniejszania liczby zatrudnionych i wzrostu poziomu wykształcenia doradców. Wzrost poziomu wykształcenia doradców powinien korzystnie wpływać na jakość świadczonych usług, a wiek zatrudnionych powinien świadczyć o dużym doświadczeniu w pracy zawodowej.

LITERATURA

1. Pabich A. (1998): Zatrudnienie w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 3/98.
2. Pabich A. (2001): Stan zatrudnienia w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 4/01.
3. Pabich A., Odrobińska B. (2003): Stan zatrudnienia w doradztwie rolniczym w 2003 roku. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 3/03.
4. Pabich A. (2005): Zatrudnienie w jednostkach doradztwa rolniczego w 2005 roku. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 3/05.
5. Pabich A. (2007): Stan zatrudnienia w jednostkach doradztwa rolniczego w 2007 roku. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 2/07.
6. Pabich A. (2010): Zmiany w zatrudnieniu i organizacji wewnętrznej w jednostkach doradztwa rolniczego w 2010 roku. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 3/10.
7. Pabich A. (2012): Stan zatrudnienia w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 3/12.

e-mail: a.pabich@cdr.gov.pl